

ספר

שאלות ותשובות

מהרי"ק

הישנות

לרבנו רבי יוסף קולון

אשר חי ופעל אחרי תקופת הראשונים
וממנו אבן-פינה לשו"ע והפוסקים

ערוך ומוגה עפ"י כת"י פארמא ודפוס ראשון
בתוספת תשובות חדשות מתוך ספרים וכתבי-יד
וקונטרס הארות וחידושים מגדולי הדורות
עם

ציונים והערות, השוואות וחילופי גירסאות

מהרבנים הגאונים

רבי שמואל ברוך הכהן דויטש
רבי אליקים שלזינגר

הוצאת מכון תורני - ספרותי

אורייתא

פעיה"ק ירושלים תשמ"ח

מדליקה כדהוכחתי לעיל היינו משום דבבבל היו רב יוסף ואב"י ובבבל שכיחי גשמים יותר מבא"י כדאמר' בהרבה מקומות בתלמוד דאמרין (שבת סח, ב) בני בבל מיטר' אתא במערבא סהדא רבא פרת ועוד אמר' (תענית יא, ב) אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד ועוד שנינו בפרק קמא דתענית (י, א) מאימתי שואלין על הגשמים מג' במרחשון וכו' ותני עלה בגמרא וכו' חנניא אומר בגולה ס' יום. פרש"י ובגולה בבבל מתוך שאין צריכים לגשמים אין שואלין עד ס' בתקופות תשרי עכ"ל.

דוקא ש"ש אבל ש"ח לא איבעי ליה לעיוני פשיטא דלא דמי כלל דהא מילתא דלא שכיח' כלל שלא יהא לשור ככי ושיני. אבל ירדת גשמים שכיחא טובא ועבידי גגים דמדלפי וזה דבר פשוט. ומ"מ על דברי אין לסמוך כלל לשתי סבות ראשונה חוסר השגתי, שניה לה אחר שלא מצאתי ראיות יגידו על הנדון כי אם על דרכי ההיקש ודומיהם דבר אל דבר.

ואתה שלום עם שלום כל הנפלים אליך כנפשך ונפש מוכן דאהבתך כותב בנחיצה הצעיר יוסף קורן בן מהר"ר שלמה י"ן.

קצור ופסקי השורש

על דבר ראובן ששלח מעות לשמעון לקנות לו חטים וכן עשה שמעון, ושם אותם החטים בבית אחד מבתי העיר והיו שם זמן מה, ובשלוח ראובן לקחת אותם נמצאו נרקבים מחמת הגשמים שירדו עליהם, ותובע ראובן את שמעון לשלם לו דמי החטים — שמעון פשע בשמירתן, שהרי סתם גגין חתור' הם אצל גשמים, ואין לך פשיעה גדולה מזו.

שורש קנד

דבר. אף גם זאת לא נתרצה לו אביו הנז' אם לא על מנת שיצא מביתו הוא ואשתו ובניו אשר הוא הדבר אשר עליו הן דנין ונפלה החלוקה ביניהם שהאב אומר שנכסי הבית בחזקתו. והבן אומר אדרבה שהן בחזקתו מכל מקום רוצה האב שיתרצה בטרם יניח ידו ממנו מלהביאו בעש"ג. לפי מה שהגיד הנכבד כמהר"ר מסיר ליאון אשר היה שם ומחה בם על המעש' הזה ולא שמעו לקולו.

והנה כאן כמה חטאות ואשמות. ראשונ' שלא שאלו ממנו דין ישראל כהוגן אלא כבהלה וטרוניי'. שנייה שהרי בו כיום שנעשת המסירה סמוך לאותו מעשה שלח ר' נפתלי הנ"ל שליח להתנצל על מה שעשה והיה יכול לבקש מאתי לכופ' אותו לרדת עמו לדין ישראל. כאשר כבר עשה שבקש ממני ר' נפתלי לגזור על בנו הר' אשר י"ץ לקחת עמו פשרנים בוורונ"א וכן עשיתי וגזרתי עליו וכן עשה תכף ר' אשר ולקח פשרנים ואם היה חוזר וכותב לי על כך ככחי אז כחי עתה לחזור עליו ולגזור עליו, אלא שהדברי' נראים לעינים שלא נתכוון אלא למצא עילה כדי ללכת בעש"ג. שלישית שלא

אף כי פני הדור כחלמיש עז וקשה. ואיש הישר בעיניו יעשה. להרים יד בתורת משה. למען הדין והמשפט לא אחשה, על אודות ר' אשר כ"ץ י"ץ אשר גדלה צעקתו לפני על כל הנעשה לו בוורונ"א הן על דבר ההכאות אשר הוכה פעמים בבית הכנסת עד שפוך דמו ארצה. וקרעו הטלית והתפילין שלו ואת הדם יצק על המחזור שהיה מתפלל בו כאשר הוגד אלי הירצה הדם הזה או אם יעלה לריח ניחוח. ונניח ענין זה כי הוא מעוות לא יוכל לתקן עד בא יום פקודתא) אלא שעוד הוסיפו לחטא וקם ר' נפתלי הכהן המכונה הירץ ומסר את בנו בערכאות של גוים כאשר עילה מצאו שבקשו ממנו לברור דיינים אחרים ולא נתרצה תכף אלא נכנס בחדר והדלת סגר אחריו. ואך זה היום שקוינו למצא עילה ללכת בעש"ג ויחלטו ממנו היותו מסרב לדין ישראל ותכף קבלו עליו בעש"ג כתא מכמר ונתפס באותו היום. ועוד היום הנה הוא עצור ומעוכב בידיהם בקנס שלא לצאת מן העיר. ואף כי ר' אשר הנ"ל כשראה שהיו מוסרים אותו בידי גויים בקש מאביו ר' נפתלי הנ"ל שלא ימסור אותו וכי הוא מוכן לעשות כל דיני ישראל הן לברור דיינים הן מכל

חילופי גירסאות ותיקוני טעויות: (ד) צ"ל אדעתיה. (א) צ"ל פקודה.

כתב נמי בפ' הגזול קמ"ו דאין לו לתפוס ע"י גוים כלל ואע"ג שאין מוסר גוף הישראל בידיהם רק הממון כי התם דקם חד מינייהו ומסר השותא לפרהגוני דמלכ' וגם ליכ' חילול השם והרמת יד בתור' משה רבינו שהרי אינו שואל בדיניה' אלא ע"י תקיפה בזרוע הגוי הוא בא, כ"ש וכ"ש הכא ק"ו בן ק"ו שהרי מוסר גוף בנו אשר בידי גוים וגם שאל הדין והמשפט בערכאות שלהם אף אחר שנתרצה בנו אשר לדון בדייני' וכן היה מבקש ממנו כאשר העיד הנכב' מהר"ר מסיר ליאון אשר היה במעמד ויש כאן רשע וחירוף והרמת יד בתורת משה רבינו דודאי עבירה גדול' ועצומה היא זו ודיינינן ביה דין מסור אליב' דכ"ע.

לכן הנני גוזר בכח חרם על ר' נפתלי הכהן שיסלק בנו אשר מן הערכאו' מכל וכל ויחזירהו בביתו הוא ואשתו ובניו כאשר היו מלפני הערכאות תוך יום אחד אחרי אשר יודע לו כתבי זה. ועוד אני גוזר על ר' נפתלי הנ"ל ובנו אשר הנ"ל שיבררו להם כל אחד מהם דין ישראל. ועל פי שני הדיינים יהיה כל ריב אשר ביניהם וגם הנני גוזר בכח חרם על כל הקהל מוורונ"א אות' שהם בני עונשים שאם ח"ו רבי נפתלי הכהן הנ"ל או בנו אשר הנ"ל ימעלו מעל בגזרתי זאת אשר אני גוזר על ר' נפתלי לסלק בנו מהערכאות כנוצר לעיל. ועל שניהם לברור להם דיינים כנוצר שיבדילוהו אותו שימעול מעל בחרם כדין מוחרם פן ילכדו גם הם חס ושלוש ברשת החרם ואם שמעו ישמעו עליהם תבא ברכת טוב וחיים ושלוש.

היה לו להביאו בעש"ג עד אחרי נטילת רשות מב"ד. וכמו שכתב ר' משה מיימון בסוף הלכו' סנהדרין¹ וז"ל כל הדין ישראל בדיני גוים ובערכאות שלהם אע"פ שהיו דיניה' כדיני ישראל ה"ז רשע וכאילו חירף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמ' ואלה המשפטי' אשר תשי' לפניהם. לפנייה' ולא לפני גוים. היתה יד הגוים תקפה וכעל דינו אלם ואינו יכול להוצי' ממנו כדיני ישראל יתבענו תחילה בדיני ישראל ואם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל בדיני גוים מבצל דינו עכ"ל רמב"ם. וכיוצ' בזה כתב רב' משה מקוצי בסמ"ג² והרי לך בהדי' שצריך לתבוע ממנו תחילה בדיני ישראל ואח"כ ליטול רשות מב"ד וזה לא עשה כן.

ואפי' את"ל דנטילת רשות מבני הקהל מועיל כדמשמע מתוך דברי ר' מאיר³ מ"מ היה לו להושיב בני הקהל אותם שכשרים לדון את בנו אשר לאפוקי מאותם שהכהו בב"ה שאינם כשרים לדונו מכמה טעמי' ועל רוב האחרים היה לו לעשו'.

ונניח כל זה מאחר שהוא צועק אוי ואבוי שהוא רוצה לעשות דין ישראל וכן אמר בו ביום פשיט' ופשיט' שהוא חייב לסלקו מכל הערכאו' א"י⁴ ומכל ההיזק שגרם לו לכל הפחות מה שגרם משעה שנתרצ' בנו אשר לעשות דין ישראל, וגם פשיט' שאין בתפסתו⁵ שתפס ע"י גוים כלום כמו שכתב המרדכי בפ' הגזול בתר"פ⁶ (ב"ק קטז, א) גבי ההוא שות' דהו' מנצו עלה כי תרי מר אמר דידי' היא (ומה) [ומר] אמר ידידיה היא דדמי' להך עובדא דר' נפתלי ובנו אשר וכן

קצור ופסקי השורש

אם ניכרים הדברים שבעלילה ובתואנה באו על זה להביאו בעש"ג, ולא שאלו ממנו דין ישראל כהוגן. אלא בבהלה וטרונא, חייב הוא לסלקו מכל הערכאות ומכל ההיזק שגרם לו, ואין בתפיסתו שתפס ע"י גוים כלום, אלא יחזור לחזקתו הראשונה ויעמדו לדיני ישראל.

שורש קנה

לו ראובן שהמותר יהיה שלו ושתק שמעון נעשה עליו ש"ש¹ מידי דהוי שומר אבידה לרב יוסף דנעשה ש"ש ואע"ג דלא נחית כלל אדעתא לאגרא כי אם לקיים מצותא) ואפי' רבה לא פליג עליה דר' יוסף אלא משום דלא מחשיב ליה ש"ש משום הנאה פורת' דלא בעי למיתב ריפת' לעניי' כמו שפי' התוספות בפ' הכונס (ב"ק נו, ב) וכן בפ' אילו מציאות (ב"מ כט, א) אבל משום דלא נחית אדעתא דאגרא לא הוה פטר ליה כיון דסוף סוף אתי לידי הנאה ותדע דכן הוא שהרי

על (א) דבר ריב אשר נפל בין ראובן לשמעון על דבר ספר אשר נלקח באלכסנדריא בעלילת מכס מיד שמעון שלוחו של ראובן כמבואר לעיל בטענות. והנה ראובן טוען ששמעון נעשה עליו שומר שכר מאחר שאמר לו לשמעון שאם ימכר הספר יותר מל"ד דוקט"י שיהיה המותר של שמעון ושמעון שתק ומתוך אותם הדברים נשא הספר עמו למוכרו ושמעון טוען כי לא נעשה ש"ש שהרי ראובן עצמו הודה שמתחילה לא שאל ולא בקש ממנו דבר רק אמר